

Joanna Nawacka

Instytut Słowiańszczyzny Wschodniej
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Maciej Nawacki

Katedra Prawnej Ochrony Państwa
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

PRESUPOZYCJE POSZANOWANIA PODSTAW AKSJOLOGICZNYCH W ROSYJSKICH I POLSKICH KONSTYTUCYJNYCH UNORMOWANIACH POZYCJI RELIGII

Key words: legal translation, axiological foundations, presuppositions, constitution.

Język odzwierciedla wartości, którym hołdują nosiciele języka posiadający tożsame lub zbliżone kompetencje socjolingwistyczne. Wartości nazwane, możliwe do wyróżnienia w językowym obrazie świata, istnieją zatem w przekonaniach społecznych. Terminy używane na oznaczenie wartości są osadzone w kulturze danej społeczności socjolingwistycznej. Komunikat przekazywany w języku powszechnym odnoszący się do określonych wartości zatem zawiera w sobie również informacje o tych wartościach.

Aksjologia jako ogólna teoria wartości, jako nauka o wartościach, wywodzących się z etycznych koncepcji dobra i zła, odnosi się do wielu dziedzin życia współczesnego człowieka, dziedzin regulowanych prawnie. Język prawny opiera się na określonej aksjologii, nie jest konstruowany w oderwaniu od wartości powszechnie akceptowanych lub co najmniej w tożsamy sposób odczytywanych przez nosicieli języka powszechnego. Język prawny opiera się w swojej istocie na języku powszechnym. Konstytucyjne unormowania pozycji religii wpisują się w aksjologiczne badania w aspekcie socjologicznym i teoretyczno-kulturowym, to jest badania społecznego funkcjonowania wartości w danej epoce historycznej, zbiorowości społecznej i kulturze [*Encyklopedia PWN*].

Artykuł przedstawia analizę przekładu komunikatów nadawanych w języku prawnym, zawierających w swojej treści ukryte założenia (presu-

pozycje), dotyczące wartości, konkretnie wartości odnoszących się do pozycji religii, wyznań w społeczeństwie. Odczytanie ukrytych założeń możliwe jest zaś przez odwołanie się do konstytucyjnych unormowań pozycji religii w prawie polskim i rosyjskim.

Kompetencja tłumacza

Wykładnia tekstu prawnego wymaga przede wszystkim znajomości języka, w którym tekst ten został sporządzony, korzystania z wiedzy przedmiotowej odnoszącej się do całokształtu regulacji prawnej w danym systemie, deklarowanych wartości tego systemu oraz konsytuacji, tj. sytuacji faktycznej, w której funkcjonują normy odtwarzane z przepisów prawnych. Teksty prawne konstruowane są w pewnej odmianie języka powszechnego, która charakteryzuje się swoistą leksyką, specyficznymi regułami składniowymi oraz semantycznymi. Tłumacz tekstów prawnych powinien dysponować szeroko pojętą kompetencją socjolingwistyczną obejmującą i język powszechny, i jego specjalistyczną odmianę, jaką jest język prawny [Gizbert-Studnicki 1986, 12].

Tłumacz powinien także posiadać kompetencję tłumaczeniową, rozumianą jako „zespół predyspozycji, cech, umiejętności oraz ogromna porcja wiedzy o świecie w ogóle, a o kulturach związanych z danymi językami w szczególności. Elementami kompetencji tłumaczeniowej [...] są: znajomość języka wyjściowego i docelowego; umiejętność dopasowywania do siebie różnych struktur na podstawie ich względnego podobieństwa; znajomość kultury krajów, w których mówi się językiem wyjściowym i docelowym; wiedza ogólna i specjalistyczna; sprawności komunikacyjne; wnikliwość w dążeniu do sensu; znajomość teorii tłumaczenia; predyspozycje i cechy charakteru” [Hejwowski 2006, 153-154].

Przekład komunikatu w języku prawnym

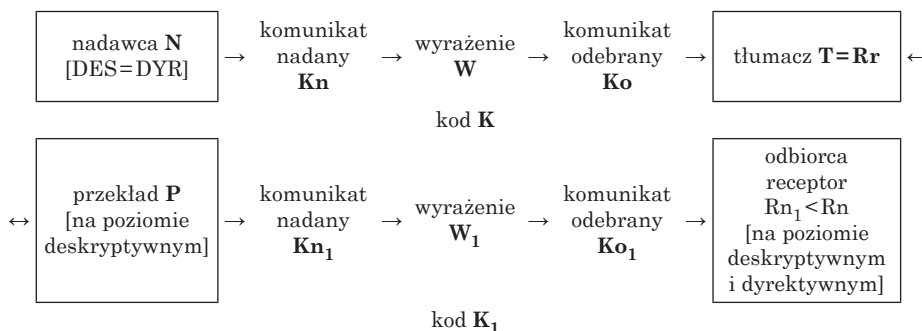
Przestrzeganie prawa jest warunkowane także jego rozumieniem, maksymalna precyzja wszystkich przepisów prawa stanowi pragmatyczny cel komunikacyjny tekstów prawnych [Maciejewski 2007, 120]. Odbiorca tekstu prawnego powinien zatem rozróżniać język, w jakim sformułowane są przepisy prawne. Samo bogactwo odmian języka prawnego (język dokumentów, przepisów, orzeczeń, artykułów, publikacji) nie wyczerpuje problemów, z jakimi boryka się tłumacz dokonujący przekładu. Konstrukcja komunikacyjnego modelu tekstu prawnego ukazuje złożoność i specyfikę języka prawnego [por. Nawacka, Nawacki 2013, 95-107].

Schemat komunikacji prawnej z udziałem tłumacza bazuje na ogólnym modelu komunikacji Romana Jakobsona: nadawca – przekaz – odbiorca

[Bugajski 2007, 438], aczkolwiek jest to schemat przedstawiający recepcję tekstu prawnego i na poziomie deskryptywnym, i na poziomie dyrektywnym. Nadanie i odczytanie komunikatu na poziomie deskryptywnym następuje z uwzględnieniem kontekstu: wewnątrzdzaniowego, obejmującego wyraz dopełniający do zwrotu zdanie, w którym znajduje się termin; okółdzaniowego, obejmującego najbliższe sąsiadujące zdania, stanowiące jednostkę redakcyjną aktu normatywnego. Wybór odpowiedniej jednostki językowej motywowany kontekstem wyklucza niezrozumienie komunikatu językowego i związane z tym zakłócenie przekazu.

Nadanie i odebranie komunikatu na poziomie dyrektywnym także zależne jest od kontekstu. Tłumacz nadanego komunikatu w celu wykluczenia niejednoznaczności tekstu prawnego posługuje się kontekstem tekstowym. Kontekst tekstowy ujmuje wyrazy w ramach szerszych jednostek redakcyjnych aktu prawnego – w ramach rozdziału, działu, księgi, całego aktu prawnego czy też aktów prawnych ważnych dla danej dziedziny. Poziom dyrektywny zawiera w sobie oprócz kontekstu także presupozycje, które razem tworzą konsytuację.

Schemat komunikacji prawnej z udziałem tłumacza przyjmuje następującą postać [Nawacka, Nawacki 2007, 145-160]:

W przedstawionym schemacie Nadawcą **N** jest ustawodawca, a dokładniej prawodawca, który nadaje komunikat językowy **Kn** przy zastosowaniu kodu **K**, tj. odmiany języka powszechnego właściwego nadawcy. Komunikat nadany jest formułowany w wyrażeniu **W**, które z kolei podlega recepcji jako komunikat odebrany **Ko**. Tłumacz **T** jest odbiorcą rzeczywistym **Rr**, jest odbiorcą zastępczym, ponieważ nie jest adresatem normy prawnej rekonstruowanej z komunikatu. Przekład dokonywany jest na poziomie deskryptywnym. Odbiorca normatywny **Rn₁** komunikatu **Ko₁** to adresat normy prawnej, osoba, która powinna przepis prawa zrozumieć, przestrzegać i stosować.

Komunikat w języku prawnym nadawany jest na poziomie deskryptywnym [DES], to jest poziomie języka powszechnego, i dyrektywnym [DYR], będącym poziomem nadawania norm zakodowanych przy zastosowaniu reguł tworzenia aktów prawnych. Rekonstrukcja norm zawartych w komunikacie

odbywa się przy zastosowaniu reguł wykładni. Równorzędne rozumienie obu poziomów [DES=DYR] warunkuje aktualność komunikatu, jego zrozumiałość i przyswajalność przez szerokie grono odbiorców rzeczywistych. Nadany komunikat jest tym samym przekładalny.

De facto nadawcą komunikatu jest ustawodawca socjologiczny, natomiast odbiorcą komunikatu może być osoba pozbawiona podstawowych umiejętności rozumienia i interpretacji prawa. Ustawodawca socjologiczny, prawodawca rzeczywisty to konkretni ludzie uczestniczący w procesie tworzenia, przygotowania i stanowienia aktów prawnych. Podobnie jak odbiorcy komunikatu nierzadko nie mają oni wiedzy i podstawowych umiejętności właściwych prawnikom [Nawacki 2008, 52-54].

Omówiony schemat komunikacji prawnej przedstawia ograniczenia, jakie napotyka tłumacz, przekładając tekst prawny. Tłumacz jako odbiorca rzeczywisty jest odbiorcą zastępczym, nie jest bowiem adresatem normy prawnej rekonstruowanej z komunikatu. Przekład w konsekwencji dokonywany jest na poziomie deskryptywnym. Odbiorca normatywny Rn_1 komunikatu Ko_1 nie jest wyposażony w tożsame kompetencje, co odbiorca normatywny Rn odbierający komunikat w języku ojczystym. W konsekwencji występują zniekształcenia komunikatu na etapie przekładu i odbioru.

Presupozycje jako element komunikatu w języku prawnym

Nadanie i odebranie komunikatu na poziomie dyrektywnym następuje w określonej rzeczywistości językowej, tzw. konsytuacji, która obejmuje także presupozycje, czyli pewne informacje znaczeniowe. Przedstawiają one założenia odnoszące się i do nadawcy normatywnego komunikatu, i do odbiorcy normatywnego, przykładowo założenie o tożsamym rozumieniu aktów prawnych przez prawodawcę i odbiorcę. Tak więc „presupozycje to dane, które nie są wprost wyrażone w komunikacie, ale milcząco w nim założone jako wstępne i bezdyskusyjne warunki odbioru komunikatu; to ukryte założenia, które przyjmowane za prawdziwe nadają sens całości komunikatu” [Nawacka, Nawacki 2013, 103].

W aktach prawnych występują różne grupy presupozycji: języka prawnego, subjęzyków, poszanowania zgodności z językiem powszechnym, a także poszanowania podstaw aksjologicznych języka prawnego. Presupozycje języka prawnego to założenie braku homonimów i synonimów w komunikacie prawnym, a także założenie, iż żaden z elementów komunikatu nie jest pomijalny. Wymienione założenia są ważne dla zrozumienia tekstów prawnych. Terminy w języku prawnym wskazują na obiekty, które mogą dopiero zaistnieć, tzw. normy puste. Komunikaty zawierające performatywy powołują do istnienia obiekty świata zewnętrznego, wykraczające poza językowy obraz świata.

Kolejne presupozycje subjęzyków zakładają zgodność znaczeń terminów użytych w tekście prawnym z zakresami pojęciowymi terminów subjęzyka obszaru działalności ludzkiej, która podlega regulacji prawnej. Natomiast presupozycje poszanowania zgodności z językiem powszechnym mają źródło w odwzorowaniu rzeczywistości pozajęzykowej zawartej w języku (językowy obraz świata). Terminy języka powszechnego odpowiadają obiektom świata rzeczywistego. Desygnaty pojęciowe nie podlegają ograniczaniu, umniejszaniu.

Presupozycje poszanowania podstaw aksjologicznych prawa

Presupozycje poszanowania podstaw aksjologicznych języka prawnego odnoszą się do wypracowanego w doktrynach społecznych i etycznych rozumienia terminów przyjmowanych za podstawy systemu prawa, w tym deklarowanych w aktach prawnych. Desygnaty pojęciowe terminów zawartych w komunikacie języka prawnego odpowiadają desygnatom pojęciowym terminów doktryn społecznych i etycznych.

Wbrew pozytywistycznym założeniom prawa, język, w którym jest ono wyrażane, nie może funkcjonować w próżni aksjologicznej, nie stanowi li tylko rozkazu, którego wykonanie zabezpieczone jest sankcją. Przeciwnie prawo stanowi wyraz określonej aksjologii, opiera się na danych systemach wartości. Bezpośrednim tego dowodem jest istnienie szeregu klauzul generalnych wprost nazywających wartości szanowane przez nadawców komunikatu w języku prawnym, a których tradycja sięga nawet prawa rzymskiego. Są to takie klauzule jak dobra wiara, dobre obyczaje, słuszność, uczciwość obrotu.

Normy prawne są odmianą norm tetycznych, tj. tworzonych w relacjach społecznych, w konsekwencji komunikat nadany w języku prawnym niesie ze sobą również informacje o wartościach leżących u podstaw prawa, używając języka hermeneutyki prawniczej, stanowiących jego naddeterminację. W komunikacie informacja o wartościach, jako nie wyrażana wprost, a stanowiąca cechę języka prawnego, będzie odczytywana na poziomie dyrektywnym – będzie stanowić składową presupozycji poszanowania podstaw aksjologicznych prawa. Pełne odtworzenie komunikatu nadanego w języku prawnym o rozumieniu tożsamym lub zbliżonym zarówno dla nadawcy komunikatu, jak i dla odbiorcy wymaga zatem odczytania wartości wchodzących w zakres presupozycji.

Presupozycje poszanowania podstaw aksjologicznych to zbiór wartości i nakazów ich uwzględnienia w rozumieniu komunikatu na poziomie dyrektywnym. Uzasadnienia prawnego nakazu poszanowania podstaw aksjologicznych należy poszukiwać w hierarchii źródeł prawa, w zasadzie uzgadniania kontekstów, służącej osiągnięciu zgodności komunikatów języka prawnego, a tym samym w zasadzie domniemania konstytucyjności przepisów prawa. Komunikat

w języku prawnym musi być odczytany zgodnie z zasadami głoszonymi przez konstytucję, których większość jest wyrazem aksjologii określonej mianem konstytucyjnej, systemu będącego tożsamym do aksjologii suwerena (nadawcy komunikatu). Odczytanie presupozycji poszanowania podstaw aksjologicznych poprzez sięgnięcie do treści konstytucyjnych jest również stosunkowo proste, konstytucje częstokroć wprost wyrażają bowiem wartości, składające się na dany, akceptowany przez suwerena porządek aksjologiczny.

Z grupy wartości wyrażanych przez Konstytucję RP, ustawy zasadnicze innych państw, można wyróżnić te, które odnoszą się do sfery wiary, relacji między wspólnotami ludzi wierzących a suwerenem, a których gwarancją jest prawo i państwo. Nie ma systemów prawnych, nieosadzonych w kontekście wartości religijnych – prawo odnosi się do konkretnych systemów religijno-etycznych, afirmuje je albo kontestuje. Literalnie tożsame przepisy prawne inaczej będą rozumiane osadzone na gruncie konfucjanizmu¹, inaczej na gruncie chrześcijaństwa, islamu czy też systemów budowanych w opozycji do danej religii, systemów określających się jako laickie.

Rekonstrukcja presupozycji odnoszących się do pozycji religii

Porównanie komunikatów w językach prawnych konstytucji Polski i Rosji pozwala na oznaczenie presupozycji, odczytanie różnic, które rzutować będą na każdy komunikat w języku prawnym dotyczący lub odnoszący się do wymienionej sfery. Na podstawie treści Preambuły², która przedstawia się następująco:

W trosce o byt i przyszłość naszej Ojczyzny, odzyskawszy w 1989 roku możliwość suwerennego i demokratycznego stanowienia o Jej losie, my, Naród Polski – wszyscy obywatele Rzeczypospolitej, zarówno wierzący w Boga będącego źródłem prawdy, sprawiedliwości, dobra i piękna, jak i nie podzielający tej wiary, a te uniwersalne wartości wywodzący z innych źródeł, równi w prawach i w powinnościach wobec dobra wspólnego – Polski, wdzięczni naszym przodkom za ich pracę, za walkę o niepodległość okupioną ogromnymi ofiarami, za kulturę zakorzenioną w chrześcijańskim dziedzictwie Narodu i ogólnoludzkich wartościach, nawiązując do najlepszych tradycji Pierwszej i Drugiej Rzeczypospolitej, zobowiązani, by przekazać przyszłym pokoleniom wszystko, co cenne z ponad tysiącletniego dorobku, złączeni więzami wspólnoty z naszymi rodakami rozsianymi po świecie, świadomi potrzeby współpracy ze wszystkimi krajami dla dobra Rodziny Ludzkiej, pomni gorzkich doświadczeń

¹ Przykładem może być prawo japońskie, które recypowało szereg rozwiązań prawnych z systemów prawa europejskiego, a które interpretowane są w duchu konfucjanizmu.

² Aktualna Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku na podstawie Internetowego Systemu Aktów Prawnych (www.isap.sejm.gov.pl), tekst jednolity – ostatnia aktualizacja 7.01.2015 r. Konstytucja RP składa się z preambuły i 13 głównych rozdziałów (w tym z 243 artykułów).

z czasów, gdy podstawowe wolności i prawa człowieka były w naszej Ojczyźnie łamane, pragnąc na zawsze zagwarantować prawa obywatelskie, a działaniu instytucji publicznych zapewnić rzetelność i sprawność, w poczuciu odpowiedzialności przed Bogiem lub przed własnym sumieniem, ustanawiamy Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej jako prawa podstawowe dla państwa oparte na poszanowaniu wolności i sprawiedliwości, współdziałaniu władz, dialogu społecznym oraz na zasadzie pomocniczości umacniającej uprawnienia obywateli i ich wspólnot. Wszystkich, którzy dla dobra Trzeciej Rzeczypospolitej tę Konstytucję będą stosowali, wzywamy, aby czynili to, dbając o zachowanie przyrodzonej godności człowieka, jego prawa do wolności i obowiązku solidarności z innymi, a poszanowanie tych zasad mieli za niewzruszoną podstawę Rzeczypospolitej Polskiej [<http://konstytucjarp24.pl/> preambula];

treści art. 25 Konstytucji RP:

Art. 25

1. Kościoły i inne związki wyznaniowe są równouprawnione.
2. Władze publiczne w Rzeczypospolitej Polskiej zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając swobodę ich wyrażania w życiu publicznym.
3. Stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego.
4. Stosunki między Rzeczpospolitą Polską a Kościołem Katolickim określają umowa międzynarodowa zawarta ze Stolicą Apostolską i ustawy.
5. Stosunki między Rzeczpospolitą Polską a innymi kościołami oraz związkami wyznaniowymi określają ustawy uchwalone na podstawie umów zawartych przez Radę Ministrów z ich właściwymi przedstawicielami [<http://konstytucjarp24.pl/> rzeczpospolita];

treści art. 53 Konstytucji RP:

Art. 53

1. Każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii.
2. Wolność religii obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Wolność religii obejmuje także posiadanie świątyń i innych miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących oraz prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują.
3. Rodzice mają prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniami. Przepis art. 48 ust. 1 stosuje się odpowiednio.
4. Religia kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej może być przedmiotem nauczania w szkole, przy czym nie może być naruszona wolność sumienia i religii innych osób.
5. Wolność uzewnętrzniania religii może być ograniczona jedynie w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób.

6. Nikt nie może być zmuszany do uczestniczenia ani do nieuczestniczenia w praktykach religijnych.
7. Nikt nie może być obowiązany przez organy władzy publicznej do ujawnienia swojego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania [<http://konstytucjarp24.pl/wolnosci-i-prawa-osobiste/>];

można oznaczyć presupozycje odnoszące się do sfery wartości, odczytać ich treść. Są to:

- a) wiara jako źródło uniwersalnych wartości;
- b) wolność wiary i jej obecność w sferze publicznej;
- c) rozumienie praw i wolności ukształtowane w subjęzyku religii i etyki chrześcijańskiej.

Wartość wiary została zaakcentowana w Preambule, w części wyrażającej wiarę suwerena – obywateli Rzeczypospolitej wierzących „w Boga będącego źródłem prawdy, sprawiedliwości, dobra i piękna” oraz precyzującej, iż kultura jest zakorzeniona „w chrześcijańskim dziedzictwie Narodu”. Komunikat nadawany w języku prawnym afirmuje wiarę jako wartość, odczytanie komunikatu w warstwie dyrektywnej nie może polegać na deprecjonowaniu, ograniczeniu, wykluczeniu wiary.

Wolność wiary i jej wyrażania wynika z treści art. 25 mówiącego o poszanowaniu autonomii, wzajemnej niezależności kościołów, konieczności zachowania bezstronności władz publicznych w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, przy jednoczesnym zapewnieniu swobody ich wyrażania w życiu publicznym. Wolność wiary rozwija w swojej treści również art. 53. Odczytanie komunikatu zawartego w akcie normatywnym nie może zatem zakładać nadrzędności władzy publicznej nad sferą wiary, aparat państwowy nie może wkraczać w sferę wiary, która zaś uprawniona jest do obecności w sferze publicznej.

Najistotniejszą presupozycją, przekraczającą bowiem sferę relacji państwo – kościół, jest nakaz rozumienia praw i wolności tożsamy do subjęzyka religii i etyki chrześcijańskiej. Konstytucja akcentuje, iż kultura, a tym samym język, są zakorzenione w chrześcijańskim dziedzictwie. Wiara stanowi tym samym nie tylko źródło wartości, lecz także wyznacza również językowe rozumienie praw i wolności. Innymi słowy rozumienie w warstwie dyrektywnej komunikatu języka prawnego nie może być przeciwne do znaczeń nadawanych w subjęzyku religii i etyki chrześcijańskiej, przyjęcie odmiennej ekstensji danych terminów wymaga definiowania czy też rozbudowy komunikatu w jego warstwie deskryptywnej. Przykładowo komunikat odwołujący się w warstwie dyrektywnej do prawa do życia, wartość tę będzie przyjmował jako nienaruszalność życia, nie zaś jako poszanowanie życia o określonej jakości, przyjmowane w niektórych nurtach bioetycznych.

Rosyjskie prawo konstytucyjne nie odwołuje się do bezspornego chrześcijańskiego dziedzictwa Rosji, do wyrażanych w ogólnym języku rosyjskim kodów kulturowych dotyczących religii.

Konstytucja Federacji Rosyjskiej została przyjęta w ogólnonarodowym referendum, które odbyło się 12 grudnia 1993 roku i obowiązuje od dnia promulgacji, to jest od 25 grudnia 1993 roku. Tekst Preambuły Konstytucji brzmi następująco:

Мы, многонациональный народ Российской Федерации, соединенные общей судьбой на своей земле, утверждая права и свободы человека, гражданский мир и согласие, соединяя исторически сложившееся государственное единство, исходя из общепризнанных принципов равноправия и самоопределения народов, чтя память предков, передавших нам любовь и уважение к Отечеству, веру в добро и справедливость, возрождая суверенную государственность России и утверждая незыблемость ее демократической основы, стремясь обеспечить благополучие и процветание России, исходя из ответственности за свою Родину перед нынешним и будущими поколениями, сознавая себя частью мирового сообщества, принимаем КОНСТИТУЦИЮ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ [<http://www.gov.ru/main/konst/konst0.html>];

w tłumaczeniu Andrzeja Kubika [*Konstytucja Rosji 2000*]:

My, wielonarodowy lud Federacji Rosyjskiej,
złączeni wspólnym losem na swej ziemi,
utwierdzając prawa i wolności człowieka, pokój i zgodę społeczną,
zachowując historycznie ukształtowaną wspólnotę państwową,
kierując się ogólnie uznanymi zasadami równouprawnienia i samookreślenia narodów,
czcąc pamięć przodków, po których odziedziczyliśmy miłość i szacunek do Ojczyzny,
wiarę w dobro i sprawiedliwość,
wskrzeszając suwerenną państwowość Rosji i umacniając jej demokratyczny fundament,
dążąc do zapewnienia pomyślności i rozkwitu Rosji,
w poczuciu odpowiedzialności za Ojczyznę wobec obecnego i przyszłych pokoleń,
uważając się za część społeczności światowej,
uchwalamy Konstytucję Federacji Rosyjskiej [<http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/rosja.html>].

Poszczególne art. 14, 19, 28, 29 Konstytucji Federacji Rosyjskiej podkreślają świeckość państwa i równość wszystkich religii i związków wyznaniowych wobec prawa:

Статья 14

1. Российская Федерация – светское государство. Никакая религия не может устанавливаться в качестве государственной или обязательной.
2. Религиозные объединения отделены от государства и равны перед законом.

Artykuł 14

1. Federacja Rosyjska jest państwem świeckim. Żadna religia nie może być uznana za państwową lub obowiązującą.
2. Związki wyznaniowe są oddzielone od państwa i równe wobec prawa [<http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/rosja.html>].

Статья 19

1. Все равны перед законом и судом.
2. Государство гарантирует равенство прав и свобод человека и гражданина независимо от пола, расы, национальности, языка, происхождения, имущественного и должностного положения, места жительства, отношения к религии, убеждений, принадлежности к общественным объединениям, а также других обстоятельств. Запрещаются любые формы ограничения прав граждан по признакам социальной, расовой, национальной, языковой или религиозной принадлежности.
3. Мужчина и женщина имеют равные права и свободы и равные возможности для их реализации.

Artykuł 19

1. Wszyscy są równi wobec prawa i sądu.
2. Państwo gwarantuje równość praw i wolności człowieka i obywatela niezależnie od płci, rasy, narodowości, języka, pochodzenia, stanu majątkowego i stanowiska służbowego, miejsca zamieszkania, stosunku do religii, przekonań, przynależności do organizacji społecznych, a także innych okoliczności. Zabrania się jakichkolwiek form ograniczania praw obywateli ze względu na przynależność społeczną, rasową, narodowościową, językową lub religijną.
3. Mężczyzna i kobieta mają równe prawa i wolności i równe możliwości ich realizacji.

Статья 28

Каждому гарантируется свобода совести, свобода вероисповедания, включая право исповедовать индивидуально или совместно с другими любую религию или не исповедовать никакой, свободно выбирать, иметь и распространять религиозные и иные убеждения и действовать в соответствии с ними.

Artykuł 28

Każdemu gwarantuje się wolność sumienia i wolność wyznania, łącznie z prawem do indywidualnego lub wspólnie z innymi wyznawania dowolnej religii lub niewyznawania żadnej, do swobodnego wyboru, posiadania i rozpowszechniania przekonań religijnych i innych oraz postępowania w zgodzie z nimi.

Статья 29

1. Каждому гарантируется свобода мысли и слова.
2. Не допускаются пропаганда или агитация, возбуждающие социальную, расовую, национальную или религиозную ненависть и вражду. Запрещается пропаганда социального, расового, национального, религиозного или языкового превосходства. [<http://www.gov.ru/main/konst/konst12.html>].

Artykuł 29

1. Każdemu gwarantuje się wolność myśli i słowa.
2. Niedopuszczalna jest propaganda lub agitacja rozpalająca nienawiść i wrogość społeczną, rasową, narodową lub religijną. Zabrania się uprawiania propagandy wyższości społecznej, rasowej, narodowej, religijnej lub językowej.

Presupozycje przekazywane w komunikatach rosyjskiego języka prawnego odnoszące się do poszanowania podstaw aksjologicznych będą tym samym odmienne niż w polskim języku prawnym. Te ukryte założenia to:

- a) zgoda (umowa) społeczna tworząca historyczną wspólnotę jako źródło praw uniwersalnych;
- b) świecka sfera publiczna, wolność wiary w sferze prywatnej, brak gwarancji instytucjonalnych;
- c) świeckie rozumienie praw i wolności, oderwane od subjęzyka religii i etyki chrześcijańskiej.

Wymienione presupozycje znajdują potwierdzenie w praktyce organów władzy Federacji Rosyjskiej, w ich relacjach z kościołami, organizacjami wyznaniowymi.

Tekst w językach polskim i rosyjskim, tożsamy w warstwie deskryptywnej, będzie przyjmował odmienne znaczenie w warstwie dyrektywnej, po odczytaniu nadawanych z komunikatem presupozycji. Komunikat nadawany w prawnym języku rosyjskim nie będzie tym samym zawierał presupozycji afirmującej wiarę jako wartość ogólnospoleczną, przeciwnie wiara będzie elementem sfery prywatnej, w świeckim państwie traktowanym jako zespół przekonań, poglądów bez większego znaczenia w procesie wykładni prawa.

Przekład komunikatu nadanego w języku prawnym z przywołaniem presupozycji

Odczytanie presupozycji poziomu dyrektywnego komunikatu, w tym także presupozycji poszanowania podstaw aksjologicznych prawa, nie oznacza możliwości ich oddania przez tłumacza w przekładzie na przykład przez dobór właściwych leksemów. Ukryte założenia ze swojej istoty nie są bowiem wyrażane wprost w przekładanym tekście prawnym. Tłumaczenie tekstu prawnego z uwzględnieniem presupozycji wymagałoby zatem zamieszczenia komentarza do przekładanego tekstu zawierającego odczytane założenia tkwiące w komunikacie, rzutujące w szczególności na odmienną w rozumieniu ekwiwalentnych terminów.

Analiza poniższych tłumaczeń została ograniczona w pracy do zakresu niezbędnego do przedstawienia przede wszystkim presupozycji poszanowania podstaw aksjologicznych w rosyjskim konstytucyjnym unormowaniu pozycji religii. Skuteczność przekładu przytoczonych fragmentów aktów prawnych wymagała także zastosowania kontekstowego rozumienia języka prawnego.

Przykład 1³

Статья 4. Государство и религиозные объединения

7. По просьбам религиозных организаций соответствующие органы государственной власти в Российской Федерации вправе объявлять религиозные праздники нерабочими (праздничными) днями на соответствующих территориях.

Artykuł 4. Państwo i organizacje religijne

7. Na prośbę organizacji religijnych odpowiednie organy władzy państwowej Federacji Rosyjskiej mają prawo ogłaszać święta religijne dniami nieroboczymi (świętecznymi) na odpowiednich terytoriach.

Na wynik przekładu powyższego fragmentu wpływa rozumienie poszczególnych leksemów języka powszechnego w kontekście języka prawnego. Słownik WSRP⁴ hasło *объединение* tłumaczy jako ‘zjednoczenie / jednoczenie’ i ‘związek, zrzeszenie’, słownik PWN⁵ podaje cztery tłumaczenia: ‘połączenie, jednoczenie, zjednoczenie, stowarzyszenie’. Szeroki kontekst polskiego języka prawnego, a także słowo dopełniające religijny pozwala ograniczyć wybór do leksemu organizacje. Podobnie określenie *нерабочий* według słownika WSRP to: 1. ‘nierobotniczy’; 2. ‘nieroboczy’; 3. ‘wolny od pracy, nieroboczy’; 4. ‘nie sprzyjający pracy, nieroboczy’; a według słownika PWN: ‘wolny / niepracujący’. W polskim języku prawnym aktualny jest termin nieroboczy.

Odbiór komunikatu na poziomie deskryptywnym może prowadzić do błędnego rozumienia przepisu jako stanowiącego obowiązek współdziałania organów władzy państwowej z organizacjami religijnymi w ustanawianiu świąt dniami wolnymi od pracy na terytorium Federacji Rosyjskiej. W rzeczywistości odczytanie nadanych z komunikatem presupozycji świeckiej sfery publicznej i świeckiego rozumienia praw i wolności pozwala na rozróżnienie dnia świętecznego w rozumieniu prawa od świąt religijnych. Następuje tu przełamanie kodu kulturowego, zgodnie z którym dniami świętecznymi są święta religijne o utrwalonych zwyczajach rodzinnych i przyjętej w danych wyznaniach celebrze. Święta religijne w tym rozumieniu nie stanowią ze swojej istoty dni świętecznych, w odniesieniu do których władze państwowe winny umożliwić obywatelom ich celebrowanie, poprzez zapewnienie zwolnienia z pracy, stanowią zwyczajne dni robocze. Ustanowienie dnia świętecznego zależy zaś od arbitralnej decyzji organu władzy.

³ Wszystkie przykłady zostały wyekscerpowane z Prawa Federalnego Federacji Rosyjskiej: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102049359> [Dostęp 20 X 2016].

⁴ Mirowicz Anatol, Dulewiczowa Irena, Grek-Pabisowa Iryda, Maryniakowa Irena. 1987. Wielki słownik rosyjsko-polski. Moskwa-Warszawa: Wydawnictwo Russkij Jazyk, Państwowe Wydawnictwo Wiedza Powszechna.

⁵ *Wielki słownik rosyjsko-polski z kluczem polsko-rosyjskim*. 2004. Red. Wawrzyńczyk J. Warszawa: PWN.

Przykład 2

Статья 6. Религиозные объединения

3. Создание религиозных объединений в органах государственной власти, других государственных органах, государственных учреждениях и органах местного самоуправления, воинских частях, государственных и муниципальных организациях запрещается.

Artykuł 6. Organizacje religijne

3. Tworzenie organizacji religijnych w organach władzy państwowej, innych państwowych organach, państwowych instytucjach i organach miejscowego samorządu, wojskowych oddziałach, państwowych i municypalnych organizacjach jest zabronione.

Przymiotnik *местный* w WSRP to: 1. 'miejscowy, lokalny'; 2. 'miejscowy, tubylczy'; 3. 'terenowy, miejscowy, lokalny'; natomiast słownik PWN ogranicza się tylko do dwóch określeń: 'miejscowy' i 'terenowy'. Leksem samorząd w polskim języku prawnym łączy się z przymiotnikiem miejscowy, mimo że w słowniku WSRP pod hasłem *самоуправление* znajduje się połączenie wyrazowe 'samorząd terytorialny'.

Także wyraz *часть* może sprawiać trudność w tłumaczeniu. W słowniku WSRP leksem ten posiada następujące znaczenia: 1. 'część'; 2. 'dział, wydział'; 3. 'dziedzina, kierunek'; 4. 'strona', 5. woj. (*войсковая единица*) 'jednostka, oddział, formacja'; 6. 'cyrkuł'; 7. 'udział, los'. Słownik PWN ogranicza swoje tłumaczenie wyrazu *часть* do czterech punktów: 1. 'część'; 2. 'dział'; 3. 'dziedzina'; 4. 'jednostka / oddział / formacja'. Tylko kontekst wewnątrzdanio- wy, obejmujący wyraz dopełniający do zwrotu wojskowy oraz kontekst aktu prawnego pozwalają przetłumaczyć *воинские части* na 'wojskowe oddziały'.

W warstwie deskryptywnej powyższy komunikat sprowadza się do zakazu infiltracji organów władzy, wojska i służb przez organizacje religijne, czy też quasi-religijne, co jest zrozumiałe w dobie terroryzmu inspirowanego przez różne formy fanatyzmu religijnego. W warstwie dyrektywnej odczytanie komunikatu poprzez pryzmat omawianych presupozycji zakaz infiltracji rozszerza do praktycznie całkowitego zakazu oddziaływania religijnego czy też – używając terminu konstytucyjnego – propagandy religijnej skierowanej do członków organów władzy, wojska i służb. W tym rozumieniu zakazane przez prawo rosyjskie może być ustanowienie kapelanów dla służb, duszpasterstwo skierowane do członków organów władzy, rekolekcje, dni skupienia, medytacje, modlitwy dla funkcjonariuszy służb, urzędników, członków organów władzy. Dopuszczalny zakres tego rodzaju działalności zależeć będzie od mniej lub bardziej restrykcyjnej polityki władz.

Przykład 3

Статья 12. Отказ в государственной регистрации религиозной организации

1. Религиозной организации может быть отказано в государственной регистрации в случаях, если:

цели и деятельность религиозной организации противоречат Конституции Российской Федерации и законодательству Российской Федерации – со ссылкой на конкретные статьи законов;

Artykuł 12. Odmowa państwowej rejestracji organizacji religijnej

1. Odmowa państwowej rejestracji organizacji religijnej może nastąpić w przypadkach, jeżeli:

cele i działalność organizacji religijnej są sprzeczne z Konstytucją Federacji Rosyjskiej i prawodawstwem Federacji Rosyjskiej – z powołaniem się na konkretne przepisy ustaw;

Leksem *отказ* według słownika PWN to ‘odmowa’ lub ‘rezygnacja’, oba terminy funkcjonują w języku prawnym. WSRP prezentuje hasło *отказ* jedynie w konkretnych połączeniach wyrazowych: *отказ от дачи показаний* ‘odmówienie zeznań’; *отказ от наследства* ‘wyrzeczenie się spadku’; *отказ от притязаний* ‘zrzeczenie się pretensji’. Jednak to wyraz odmowa jest odpowiednim leksemem w danym artykule prawnym. Odmowa to ‘brak zgody na coś, odrzucenie jakiejś propozycji’ [SJP, online], rezygnacja zaś to ‘zrzeczenie się lub zaniechanie czegoś’ [SJP, online]. Odwołanie się do kontekstu zdaniowego obejmującego całe zdanie pozwala na zastosowanie leksemu odmowa, gdyż nie zachodzi tu zaniechanie działania, tylko brak zgody, odrzucenie propozycji rejestracji organizacji religijnej.

Kolejny zwrot *со ссылкой* nie występuje w obu słownikach przekładowych. Sam leksem *ссылка* jest tłumaczony w WSRP jako 1. ‘powołanie się / powoływanie się’ i 2. ‘odsyłacz’, zaś w słowniku PWN – 1. ‘zesłanie’, 2. ‘odsyłacz’, 3. ‘powołanie się’. W polskich aktach prawnych *со ссылкой* to ‘z powołaniem się’.

Zwrot *статьи законов* został przetłumaczony na ‘przepisy ustaw’, aczkolwiek w języku prawnym hasło *статья* to ‘artykuł’, a hasło *закон* to ‘prawo, ustawa, zasady reguły, wymogi’ [WSRP]. Termin *статья* został jednak użyty w znaczeniu ogólnym jako jednostka redakcyjna tekstu prawnego, któremu to znaczeniu odpowiada w języku polskim leksem przepis.

Uwzględnienie w warstwie dyrektywnej presupozycji świeckiej przestrzeni publicznej pozwala na przyjęcie jako niedopuszczalnych prawnie praktyk organizacji religijnych realizowanych bez zezwolenia poza miejscami kultu czy też poza przestrzenią prywatną. W praktyce zatem może zostać niezarejestrowany albo zdelegalizowany związek religijny organizujący pielgrzymki, msze polowe itp.

Przykład 4

Статья 16. Религиозные обряды и церемонии

3. Религиозные организации вправе проводить религиозные обряды и церемонии в лечебно-профилактических и больничных учреждениях, детских домах, домах-интернатах для престарелых и инвалидов по просьбам находящихся в них граждан в помещениях, специально выделяемых администрацией для этих целей.

[...]

Религиозные обряды и церемонии могут проводиться также в зданиях, строениях религиозного назначения, расположенных на территориях образовательных организаций, а также в помещениях образовательных организаций, исторически используемых для проведения религиозных обрядов.

Artykuł 16. Obrzędy i ceremonie religijne

3. Organizacje religijne mają prawo przeprowadzać obrzędy i ceremonie religijne w instytucjach leczniczo-profilaktycznych i szpitalnych, domach dziecka, domach-internatach dla starców i inwalidów na prośbę znajdujących się w nich obywateli w pomieszczeniach, specjalnie wydzielonych przez administrację do tych celów.

[...]

Obrzędy i ceremonie religijne mogą być przeprowadzane także w budynkach, budowlach o przeznaczeniu religijnym, rozmieszczonych na terytoriach organizacji oświatowych, a także w pomieszczeniach organizacji oświatowych, historycznie wykorzystywanych do prowadzenia obrzędów religijnych.

Słowo *учреждение* w słowniku WSRP to: 'instytucja, zakład, urząd, biuro', z kolei słownik PWN, oprócz wymienionych określeń, podaje również rzeczowniki odczasownikowe: 'założenie, wprowadzenie, powołanie, ustanowienie, ufundowanie'. W połączeniu z przymiotnikiem *больничный* 'szpitalny' w aktach prawnych występuje leksem instytucja.

Słowo *строение* to 'budowa' i 'budynek' według słownika PWN, a według WSRP – 'budowla', 'budynek'; 'budowa / układ / struktura' oraz 'budowanie / budowa'. Wybór określenia 'budynek' uniemożliwia wcześniejsze użycie tego wyrazu jako tłumaczenia leksemu *здание*. *Słownik języka polskiego* definiuje rzeczownik budowla jako „to, co zostało wybudowane” [SJP, online], a kontekst wewnątrzzdaniowy dopełniający do zwrotu 'budowla o przeznaczeniu religijnym' precyzuje znaczenie hasła *строение* jako rezultatu przeprowadzonej czynności budowy.

Również leksem *проведение*, pochodzący od czasownika *провести / проводить*, ma wiele znaczeń: 'przeprowadzenie, zakładanie, prowadzenie, wprowadzenie, zaksięgowanie' [WSRP] oraz 'prowadzenie / przeprowadzenie, odbycie, zakładanie / założenie, wprowadzenie / wprowadzanie' [PWN]. Na zastosowanie tłumaczenia 'prowadzenie' wskazuje bezpośrednio kontekst wewnątrzzdaniowy, to jest dopełnienie w postaci prowadzenie obrzędów religijnych.

Presupozycja świeckiego rozumienia praw i wolności czyni wyjątkiem dopuszczenie religijnych obrzędów i ceremonii w szpitalach, sanatoriach, domach opieki społecznej, a także na terenie organizacji oświatowych. Odmiennie presupozycje w komunikatach nadawanych w prawnym języku polskim skutkowałyby rozumieniem przepisu jako obowiązku udostępnienia pomieszczeń w celu organizacji miejsca kultu dla pensjonariuszy, uczniów, przy zachowaniu uprawnienia do indywidualnych praktyk religijnych przykładowo przy łózkach chorych. W rzeczywistości w warstwie dyrektywnej komunikat w prawnym języku rosyjskim wyraża zakaz praktyk religijnych przy łóżku chorego, nie wprowadza też obowiązku wydzielenia pomieszczenia na cele praktyk religijnych.

Przykład 5

Статья 16. Религиозные обряды и церемонии

В иных случаях публичные богослужения, другие религиозные обряды и церемонии (включая молитвенные и религиозные собрания), проводимые в общественных местах в условиях, которые требуют принятия мер, направленных на обеспечение общественного порядка и безопасности как самих участников религиозных обрядов и церемоний, так и других граждан, осуществляются в порядке, установленном для проведения митингов, шествий и демонстраций.

Artykuł 16. Obrzędy i ceremonie religijne

W innych wypadkach publiczne nabożeństwa, inne obrzędy i ceremonie religijne (włączając spotkania modlitewne i religijne), przeprowadzane w miejscach publicznych w warunkach, które wymagają zastosowania środków, skierowanych na zabezpieczenie publicznego porządku i bezpieczeństwa uczestników obrzędów i ceremonii religijnych, jak i innych obywateli, realizowane są w porządku ustalonym dla przeprowadzenia mityngów, pochodów i demonstracji.

Wieloznaczny leksem *собрание* może być tłumaczony jako: 1. ‘zbiór, kolekcja’; 2. ‘zbiór (dzieł)’; 3. ‘zebranie, zgromadzenie’; 4. ‘spotkanie’; 5. ‘zgromadzenie, towarzystwo’; 6. ‘resursa’; 7. (*выборный орган*) ‘zgromadzenie’; 8. ‘zebranie’ [WSRP]. Do wymienionych tłumaczeń słownik PWN dodaje znaczenie ‘akademii’. Jednoznaczne określenia *молитвенные* ‘modlitewne’ i *религиозные* ‘religijne’ pozwalają na zawężenie szeregu pasujących do zwrotu tłumaczeń, jednak dopiero kontekst tekstowy, ujmujący wyrazy w ramach szerszych jednostek redakcyjnych aktu prawnego, potwierdza trafność dokonanego przekładu: *молитвенные и религиозные собрания* – spotkania modlitewne i religijne.

Połączenie wyrazowe *требуют принятия мер* zostało przetłumaczone jako ‘wymagają zastosowania środków’. Hasło *требовать* według słownika PWN i WSRP to: ‘żądać, domagać się’; ‘wymagać’; ‘wzywać’. Natomiast połączenie wyrazowe *принять меры* jest tłumaczone na ‘przedsięwziąć środki’ [WSRP, PWN]. Sam rzeczownik odczasownikowy *принятие* nie jest przez słowniki PWN i WSRP tłumaczony jako ‘zastosowanie’, ale jako ‘przyjęcie,

odbiór, podjęcie, przybranie'. Również czasownik *принять* ma wiele znaczeń: 'przyjąć, odebrać, przybrać, zażyć, objąć, wziąć, uchwalić, znieść, doznać' i dopiero zwrot *принять на вооружение что-либо* zawiera tłumaczenie w postaci: 'zrobić użytek z czegoś; wykorzystać, zastosować coś' [WSRP]. Odwołanie się do kontekstu tekstowego języka prawnego pozwala na zrozumienie tłumaczonych terminów, a także wybranie leksemu, którego odpowiednik znaczeniowy nie został ujęty w słownikach tłumaczeniowych, a który jest konieczny w tłumaczeniu.

Kolejny leksem w przetłumaczonym fragmencie *осуществляться* ma następujące znaczenia: 'urzeczywistniać się, realizować się, spełniać się, dokonywać się' [WSRP]. Każdy z wymienionych odpowiedników w języku polskim oddaje wymagane znaczenie, ale dopiero szerszy kontekst prawnojęzykowy motywuje wybór właściwego znaczenia – 'realizowane są'.

Odczytanie treści komunikatu wyłącznie na poziomie deskryptywnym prowadzi do konstatacji, iż publiczne obrzędy religijne są prawnie dopuszczalne, o ile ich organizator wypełni warunki przewidziane dla zgromadzeń publicznych. Poziom dyrektywny zmienia to rozumienie. Presupozycja świeckiej przestrzeni publicznej stanowi o decyzji o dopuszczeniu publicznych obrzędów religijnych zależnie od oceny organów władzy co do spełnienia warunków bezpieczeństwa i porządku publicznego. Powołanie się na warunki bezpieczeństwa przy braku współdziałania ze strony organów władzy w tym obszarze, czyni tym samym iluzoryczną możliwość kultu publicznego.

Wnioski

1. Analiza presupozycji poszanowania aksjologicznych podstaw konstytucyjnego unormowania religii pozwala na ukazanie roli ukrytych założeń w odczytaniu rzeczywistej treści komunikatu nadawanego w języku prawnym. Komunikat na poziomie dyrektywnym, uwzględniający ekstensje presupozycji, częstokroć przybiera znaczenia odmienne od rozumienia na poziomie deskryptywnym, tj. w języku ogólnym. Przekładalność tekstu maleje wraz z pogłębianiem się różnic między presupozycjami poziomu dyrektywnego języków prawnych komunikatu i przekładu.

2. Tłumaczenie komunikatu nadawanego w języku prawnym, którego celem jest oddanie treści równoważnej komunikatowi odbieranemu przez adresata normy prawnej, musi uwzględniać presupozycje właściwe dla języka prawnego komunikatu.

3. Presupozycje języka prawnego mogą odbiegać od kodów kulturowych dominujących w języku powszechnym. Przełamanie kodu kulturowego w języku prawnym następuje przez ustanowienie zasady prawnej w nadrzędnym akcie prawnym, zwykle w ustawie konstytucyjnej.

4. Przekład dokonywany na poziomie deskryptywnym winien być uzupełniony przez przytoczenie bądź wskazanie presupozycji znajdujących zastosowanie w rozumieniu danego aktu prawnego czy też szerszej danej gałęzi prawa.

5. Kompetencja tłumacza aktu prawnego musi zawierać umiejętność dekodowania tekstu prawnego, w tym oznaczania presupozycji.

Bibliografia

- Gizbert-Studnicki Tomasz. 1986. *Język prawny z perspektywy socjologicznej*. Warszawa-Kraków: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Golka Marian. 2008. *Bariery w komunikowaniu i społeczeństwo (dez)informacyjne*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Hejwowski Krzysztof. 2006. *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Encyklopedia PWN*. W: <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/aksjologia;3866999.html> [Dostęp 10 X 2016].
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 roku na podstawie Internetowego Systemu Aktów Prawnych. W: www.isap.sejm.gov.pl [Dostęp 10 X 2016].
- Konstytucja Rosji*. 2000. Tłum. A. Kubik. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe. W: <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/rosja.html> [Dostęp 10 X 2016].
- Конституция Российской Федерации*. W: <http://www.gov.ru/main/konst/konst0.html> [Dostęp 10 X 2016].
- Maciejewski Wojciech. 2007. *Próba semiotycznej analizy współczesnego języka prawnego*. W: *Współczesny język prawny i prawniczy. Ogólnopolska Konferencja Naukowa 20 kwietnia 2007r.* Red. Mróz A., Niewiadomski A., Pawelec M. Warszawa: Wydział Prawa i Administracji. Uniwersytet Warszawski.
- Mirowicz Anatol, Dulewiczowa Irena, Grek-Pabisowa Iryda, Maryniakowa Irena. 1986. *Wielki słownik rosyjsko-polski*. T. I-II. Moskwa-Warszawa: Wydawnictwo Russkij Jazyk. Państwowe Wydawnictwo Wiedza Powszechna.
- Nawacka Joanna, Nawacki Maciej. 2007. *Z obserwacji nad kontekstowym rozumieniem tekstu prawnego jako podstawą translacji*. „Acta Polono-Rhutenica” XII: 145-159.
- Nawacka Joanna, Nawacki Maciej. 2009. *Założenia jednoznaczności kontekstowego słownika translacyjnego rosyjskiego języka prawnego*. „Acta Polono-Ruthenica” XIV: 443-452.
- Nawacka Joanna, Nawacki Maciej. 2013. *Komunikacyjny model przekładu tekstu prawnego*. „Między oryginałem a przekładem” R. XIX nr 3(21). Red. Dębska K., Szczęsna A. Kraków: Wydawnictwo Księgarnia Akademicka: 95-107.
- Nawacka Joanna, Nawacki Maciej. 2016. *Kilka uwag o przekładzie kodów kulturowych języków prawnych*. „Acta Neophilologica” XVIII/1: 55-66.
- Nawacki Maciej. 2008. *Karalność gier na automatach*. „Studia Prawnoustrojowe” 8: 273-291.
- Pieńkos Jerzy. 2003. *Podstawy przekładoznawstwa. Od teorii do praktyki*. Kraków: Kantor Wydawniczy Zakamycze.
- Słownik języka polskiego PWN*. W: <http://sjp.pwn.pl/sjp/budowla;2446524.html> [Dostęp 10 X 2016].
- Wielki słownik rosyjsko-polski z kluczem polsko-rosyjskim*. 2004. Red. Wawrzyńczyk J. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Summary

PRESUPPOSITIONS OF RESPECT FOR AXIOLOGICAL FOUNDATIONS IN RUSSIAN AND POLISH CONSTITUTIONAL NORMS DETERMINING THE POSITION OF RELIGION

The article constitutes an attempt to reconstruct presuppositions of respect for axiological foundations present in communications sent in legal language and understood at the directive level. The analysis focuses on the presuppositions which originate in the sphere of religion and relationships between communities of believers and the sovereign, who is the sender in the communication process. Juxtaposing communications sent in Polish and Russian legal language related to the constitution allows one to distinguish and name the presuppositions in question. Moreover, this makes it possible to address communication difficulties in translation which result from differences in the occurrence of presuppositions, differences which have impact on extensions of legal terms in these languages.

Kontakt z Autorami:
joanna.nawacka@gmail.com
wanam1@gmail.com